

BRÓDY SÁNDOR

KAÁL SAMU

Fent a hegyen, Fedémesen, polyák ulánusok éppen akkor cselekedték meg, hogy szerdán reggel jó korán lóval, munícióval, mindennel kivonultak az exercirplacra és délelőtti harangszóra már az egész falu lángban állott.

A hegyaljában, a Bikken keresztül átvilágolt a rettenetes fény egészen Szépasszonyfalváig.

Itt a matyók sűrűen hányták magukra a keresztet s az asszonyok - ámbár csak szerda volt - töltött káposztával lakatták a katonáikat. Csak el ne menjenek.

A legényekben pedig mintha megroggyant volna a bátorság, ha a kocsmában katonák mulattak, ők hazamentek szépen.

Az egész falu abban volt, hogy jobb félni s eltürni a sorsot, mint megijedni majd. Hetven óta különben is megszokták ezt az állapotot. Ugyanabból a huszárezredből ugyanaz a két század feküdt közöttük azóta.

A legénység - nagyrészt rusznyákok, de negyedrészt hazabeliek is - változtak minden három évben, de az állapot a régi maradt.

Selyem volt a takarmány az egész völgyben, de a lovuk mégis görhes, fáradt, sovány maradt; a legfinomabb, a legszagosabb szénát előttük etették fel a katonák a saját lovaikkal. Előttük lopták meg a félszert, s jaj volt annak a matyónak, aki szólni merészelt. A Kispatkósy-fiú egyszer... Szép vers van a fejfáján fiatal életéről, szomoru haláláról. Vagy le is kopott azóta, azért a szépasszonyfalviak el nem felejtették.

Az istálló, a ház, minden falat legkülönb részét ezek a mamalikok szedték el előlük. És a hazabeliek is egészen hozzátörődtek ezekhez a sáskákhoz.

Nem volt mit tenni. Panaszt kinél tenni? Csúffá tett legények mégis a falun a legártatlanabb nótát énekelték búsan, szomorúan:

Kijéé ez a ház kijéé,
Beró János urameé.
Hát ez a ház vaj kijéé
Bedécs András urameé...

Öreg asszonyoknak kiesett a könyje...

A tisztek - kapitány volt köztük a legfőbb - megtanultak valamelyest magyarul, s úgy tudtak kacagni, a mint keservesen bőgött a paraszt.

Máskép is alig lehetett itt egyebet tenni, mint nevetni és sírni megint.

Nyomorult falu, a tisztek halálra únták magukat, ha mégis olykor egy-egy kis hecc nem akad.

Éjjeli muzsikát adtak boldog-boldogtalannak, a Samu zsidó feleségének, a Paklincs leányoknak,

mindenkinek. Az orvos feleségét hagyták csak békén, maguk sem értették: hogyan.

Aznap a fedémesi autodafé nem hagyta a tiszteket aludni. Hajnalfelé eloszlottak mégis. Brandel báró - a hadnagy - nem tágított, egyedül. Fogta a cigányokat, s ment egyenesen az orvos háza felé.

A muzsikusok ráhúzták. A báró énekelte hozzá a szerenádot. S a mikor az orvos megjelent az ablakban, még dühösebben énekelte.

- Távozzanak! - szólt ki az orvos röviden.

- Marrad! - szólt a hadnagy.

Az ablak becsapódott s egy pár perc mulva az orvos ott állott a katona előtt.

- Báró úr, egy szóra,

A hadnagy nevetett, s intve a fiúknak, hogy: »Mars«, kardjára tette kezét és szólt:

- Tessék.

Egyedül maradtak. Sötét volt, az orvos megszólalt:

- Báró úr, ön nem ismeri családomat.

- Nem.

- Mit jelent hát ez a különös tisztelet?

- Akarom.

Egy pof csattant el a levegőben. A katona kardjához kapott. Az orvos egy pisztolyt vont ki zsebéből.

- Tessék közel jönni!

Hadonázva kardjával, szitkokkal ajkán - négyszer is nekiugratott. De amikor közvetlen közelébe ért s világosan látta, mint mered rá a halál a kis forgó pisztoly csövéből - karja, ajka egyszerre elállt. Hiába tüzelte magát, a vér megfagyott ereiben, amint az utolsó megrohanásra nyaka mellett süvített el a golyó és megpörzsölte állán a szakállt.

Még mindig szitkozódva ugyan, de már remegve hazatántorgott.

Ajtaja előtt most is, mint mindig, ott feküdt szolgája. Megrugta derekát. Kaál Samu felugrott:

- Parancs!

Bort kellett felhoznia a pincéből. Meggyujtotta a lámpát, s az italt oda tette az asztalra.

- Mehetsz! - szólt a hadnagy.

Kaál Samu kifelé indult.

A báró a közkatona keze után kapott:

- Maradj! - szólott szeliden. Aztán odalépett az asztalhoz. Bort öntött a poharakba, s az egyiket a szolgának nyujtá:

- Igyál!

Kaál Samu széles matyóarcát hol félelem húzta össze, hol kiszélesítette az öröm.

Aztán ittak...

Hajnali három órakor az orvos épp felszállott a kocsijára. A kerületébe akart indulni. A kocsis szólt: »gyü!«

Hátul a gazdája egyszerre csak lefordult a kocsiról.

Huszárkarabélyból egyenesen a szívébe ment a golyó. A kocsi mögött, a bodzagarád alatt, korán kelő kofaasszonyok egy huszár közkatonát láttak:

- Kaál Samu mit tettél...Mit tettél? - kiabáltak utána, amint a közkatona eldobva fegyverét, nekifutott a partnak...

*

Kaál Samut vitték a miskolci brigádba. Mosolyogva ballagott az eszkort között. »Bolondok« gondolta magában, »ezek azt hiszik, hogy a halálra visznek!«

Nevetett, amikor vigasztalták:

- Ne busulj Samu, azért még nem visznek vesztőre...

- Busuljon a ló!... Azt felelte. Szerették volna megtudni, kérdezték egyre:

- Mi vitt téged erre, Kaál Samu?!

Összeszorította a vékony pittyét, felhúzta a ritkássárga szemöldeit s hallgatott.

A börtönben sem tudták szólásra birni. Hiába vesződött vele a profosz, a hadbíró; bohókás tekintetet vágott, sunyin vihogott, sőt úgy sandalított az őrnagyra, mintha azt akarná mondani: »Jó, jó!«

Nap-nap után, böjt-böjt után múlott. Nem messze volt Szépasszonyfalva, egyszer csak a tisztje is bejött hozzája.

Hogy örült, hogy törülte a markával a nyulszemeit. A vén profosznak majd kiesett a könyü a szeméből.

Mégis csak áldott jó emberek ezek a tiszt urak.

Szolgát és gazdát magukra hagyta a börtönőr. Az ajtón át hallotta, hogy vigasztalja a báró a matyó-gyereket. S hogy rimánkodott az:

- Tudom, nem tetszik elhagyni!

Kaál Samu jelentkezett másnapon:

- Vallok.

Vallott.

- Kedden volt, a lovat becsméltem - megütött az ostorral!... Meg kell halnod ezért...

Be volt fejezve ezzel a vizsgálat. Elkövetkezett nagy gyorsan az itélet.

Előtte való napon tisztát hozott Kaál Samunak a szülője. Tisztát is, egy kis ennivalót is. Mind a kettővel bebocsátották.

Hadd sírják ki magukat! Sírt is az öregasszony az egész falu helyett. A fiú vigasztalta furcsa beszéddel, mintha megzavarodott volna:

- Eladó-e még a Bándi Ferusék félfertálya az emienk mellett? - szólt fennen s belenyult a lajbija zsebibe, mintha az eladó föld árát akarta volna onnan kivágni.

Még mást is szeretett volna mondani, ejtett is egy-egy szót a gazdájáról, arról, hogy tán-tán hamarább megy haza, mint a többi; de az egész olyan zavaros volt, hogy az öregasszony még jobban nekibúsulta magát.

Kaál Samu fütyürészett, amikor a bírósága elé vitték. A tiszta új ruhája, csizmája, orcája, nagy kajla fülei úgy ragyogtak, mint csákóján a rózsa.

Szinte tetszett az ezredesnek olyan haptákba vágta magát.

- Helyes, fiam! - bátorította néma tekintettel a gazdája, aki ott volt a bíróságban, fessen, mint mindig, de halványan, mint még soha.

Halálra itélték. Orvul lőtt, - akasztófahalálra.

Sárga arcát a szolgának hirtelen árny borította el. De megint csak kiderült, peckesen szalutált, elvezették.

*

Katonáéknál nem késlekednek a megtorlással. Kaál Samut meg se hagyták melegedni a brigádban. Elvették szép katonaruháját, a régit, a parasztit hozták elő a magazinból. Oh, hogy megörült neki. A bekecse zsebében még ott volt - ha két év alatt megszáradt is - az a két szál rozmarin... Ott volt, az volt...

Mégis csak kiesett a könyü a szeméből. Mégis csak hazamegy. Igaz hát, hogy áldja meg az isten... Elkapta a kezét a gazdájának - mert meg-meg csak bejött az hozzá - s csókolta hevesen.

- Csak okosan, okosan! Nem félni! - szólt az s magára hagyta a siralomházban.

Ott ismételgette ő is az édes szülőjének:

- Csak okosan, okosan! Nem félni! Nem is félt már az öregasszony; azt se tudta, hol van, ki fia, ki az istene: úgy rázta a hideg...

Hajnal volt, havas, világos téli hajnal. Az ablakon keresztül be lehetett látni az egész udvart. Tele volt ölfával, csak szélről látszott ki egy vékony gerenda. Civilek mozgolódtak körülte.

Kaál Samu nézte, nézte. Mennyi komédia! - gondolta magában. De azért fázott. Bátorította magát. Talán éhes? Evett s szivarozott. Még félig se szíva ki a virgóniát - azt is a gazdája küldte - elvették a szájából. Több volt mint a fele, ej jó kis szivar! Sajnálta, feltette a polcra.

Megimádkoztatták, kivitték.

Már akkor ott állott az udvaron a százada: valamennyien ünnepi ruhában, cakompak. Intett nekik a fejével, sandalított rájuk a szemével. Biztatni akarta őket, szeretett volna szólni: »fiúk ne féljetek!«

Neki borzongott egy kissé a teste, de nem félt. Félni! Hiszen ott volt százada előtt gazdája, a hatalmas, az erős, a mindenható tiszt. Aranyrojtos ruhájában, mellén a ragyogó rendjellel - kis isten! Kaál Samu nézte, nem tudta levenni róla a szemeit.

Bizalmat, bátorságot, biztosságot szerzett magának e sárga arcból, a hegyesre kifent bajuszból.

Büszkén, majdnem gőgösen ment előre az akasztófa felé.

Arccal a bajtársak felé fordították. A hadbíró őrnagy mormogott valamit, Kaál Samu nem hallotta, nem is volt rá kiváncsi. A gazdájára nézett. Az sárgán, mint egy halott, de kidülledt mellel, mint egy igazi huszár, tekintett rá vissza:

- Csak okosan... nem félni!...

...A hóhér-legények megragadták. Kaál Samu elordította magát:

- Hadnagy úr, ne hagyjon...! Többet nem szólhatott.

Tréfa volt. Végetért. A tiszt imára vezényelt.

*

BRÓDY SÁNDOR

a Magyar Elektronikus Könyvtárban

Bródy Sándor: Apró regények
http://mek.oszk.hu/00600/00626
Bródy Sándor: Az asszonyi szépség
Többféle apróságok, melyek a czimre vonatkoznak
http://mek.oszk.hu/00600/00627
Bródy Sándor: Bródy Sándor legszebb írásai
http://mek.oszk.hu/07400/07457
Bródy Sándor: Don Quixote kisasszony
http://mek.oszk.hu/07400/07450
Bródy Sándor: Egy rossz asszony természetrajza
Erkölcsrajz
http://mek.oszk.hu/07300/07380
Bródy Sándor: Az ezüst kecske
http://mek.oszk.hu/00600/00628
Bródy Sándor: Az ezüst kecske ; A nap lovagja
MVGYOSZ hangoskönyvek
http://mek.oszk.hu/02700/02778
Bródy Sándor - Gozsdu Elek - Petelei István: Nemes rozsda
Novellák
http://mek.oszk.hu/01000/01061
Bródy Sándor: A szerelem élettana
Studiumok
http://mek.oszk.hu/07300/07358
Bródy Sándor: Színészvér ; A nap lovagja

http://mek.oszk.hu/05400/05465
Bródy Sándor: A tanítónő
Falusi életkép három felvonásban
http://mek.oszk.hu/00600/00629

*

Katonazene

1961, színes, 121 perc, Marton Endre

Vidám katonacsapat dobja fel a kisváros bepókhálósodott életét. Ferdinándy, a nőcsábász főhadnagy el akarja csábítani a szép Barlaynét, a nő azonban boldog a házasságában. Az udvarlás azonban részeg tolakodásba csap át, Barlay ezért párbajra hívja ki Ferdinándyt. A férjet vérbe fagyva találják, hátulról lőtték le. Mindenki tudja, hogy ki a tettes, de a mundér becsülete előbbre való. A naiv Kaál Samu, a főhadnagy tiszti szolgája magára vállalja a tettet. Ferdinándy biztatja, hogy nem történhet semmi baj, Samu hisz neki, egészen a kivégzéséig. Egy tiszt leszerel, de semmi más nem történik. A csapat elvonul.

STÁBLISTA
Rendező: Marton Endre, Hintsch György
Forgatókönyv: Marton Endre, Hintsch György
Operatőr: Hildebrand István
Vágó: Farkas Zoltán
Zene: Hidas Frigyes
Jelmez: Márk Tivadar
Gyártó: Budapest Filmstúdió
Szereplők: Kállai Ferenc, Básti Lajos, Bara Margit, Szirtes Ádám, Őze Lajos, Tóth Judit, Páger Antal, Téry Árpád, Bársony Irén, Csűrös Karola, Fenyő Emil, Horkai János, Kollár Béla, Ladomerszky Margit, Bihari József, Kamarás Gyula, Velenczey István, Horváth József, Pápai Erzsi, Bagó László, Cs. Németh Lajos, György László, Szénási Ernő, Bodonyi Béla, Sugár Lajos, Szegedi Szabó István, Makláry János, Pásztor János, Hindy Sándor, Berczy Géza, Lévay László, Tassy András, Seres Erzsi, Sándor Géza, Lengyel András, Bedő Tünde, Kemény László